

מעדותו של אהרן יעקובסון על הקמת גטו וילנה והאקציות לפונאר

...אנחנו הפכנו להיות נוכטיגה יודן. הם כבר קיבלו תעודת עבודה ושאסור לגעת בהם. כל יום שמענו שמפנים לאט לאט רחובות מסוימים. זה סימן שכנראה הגטו יהיה שם. בוילנה גרו לפני המלחמה 80,000 יהודים. חלק ברחו, אז בוא נאמר שבזמן שנפתח הגטו היו בוילנה בסביבות 65,000 יהודים ולתפוס אותם בכמה רחובות, זה... לצערנו הרב שמענו לילה-לילה שמוציאים משפחות. קודם כל התחילו ככה: התחילו המודעות שמי שהבעל או האבא שלו נתפס בידי הפונים, שהוא נלקח לעבודה כביכול, צריכים להתייצב בשעה זו וזו על מנת להצטרף לבעלים או לאחים. אנשים שלא יכלו להאמין, מאחר ואנשים עבדו, שאת כולם לקחו לפונאר, זה דבר בלתי אפשרי, זה סתם סיפורים. בכל זאת עובדים. התחילו לפנות בכל המקומות יהודים לפונאר.

בשבת אחת, ב-13 בספטמבר התפרסו חיילים ליטאים. מה לקחת? לקחת אוכל, לקחת ציוד, לקחת ביגוד? עגלות לא יכלו לקחת. הצבא הליטאי דווקא באופן יחסי היה אתנו, לא צעק, נכנסו לאט כמו שצריך, אמרו: אתם הולכים לגטו. אמר אפוא שאנחנו הולכים, לרח' יצקה 10. הבית הזה היה סמוך לגטו, שביליה את כל היהודים שנכנסו לתוך הבית הזה לקחו לפונאר. אנחנו הלכנו לבית הזה. הסבא ואבי והאחים שלו אמרו שהם ילכו יותר מהר לראות אפוא שיש מקום ואנחנו נבוא אחריהם. הלכנו בדרך. הולכת מאסה של יהודים ורואים חבילות ורואים אנשים. אנשים התחילו להתעייף וזרקו חבילות, פרקו חבילות, והגויים מסביב באו לקחת בגדים. אנחנו לקראת ערב מגיעים לרח' יצקה 10. אתנו הלכו שני ילדים, הם היו 5 אחים, הצעיר ואחד קצת צלע אז הוא הלך אתנו קצת יותר איטי. הסבתא והנשים והיו גם תינוקות אז הם התנהלו קצת יותר לאט. אנחנו מגיעים לשם ורואים מרחוק שסוגרים את הגטו והסבא ואבי באו לחפש אותנו. התרוצצו בכל הגטו לחפש אותנו. הם יצאו החוצה ואמרו: מה אתם עושים פה? בואו מהר לשם. ואנחנו עברנו כמה קרשים. אבי ביקש מהשוטר היהודי שהוא יתן לו להכנס לגטו כי הוא הכיר אותו. ככה ניצלנו באותו לילה מפונאר. למחרת לקחו לבית סוהר... זה היה בית סוהר ענק. הסבא ואבי ואחר כך באו יתר האחים באו לרח' 15, היתה חצר ענקית, המוני אנשים. חלק מהאנשים כבר היו בתוך הדירות שהוציאו משם את האנשים לפונאר, שיהיה מקום להכניס את האנשים לגטו. אנחנו חיכינו שאחד מהשוערים, נוצרי שנשאר שם, תפס דירה למטה ואנחנו התמקדנו שהוא יצא, אז אנחנו נפרוץ לתוך הבניין על מנת שלא נשאר לישון בחוץ, כי בחוץ זה לא היה... אבא וכל האחים... נכנסנו עם החבילות והכל בפנים ומצאנו את עצמנו כ-40 איש באיזה מטבח. זאת לא היתה דירה גדולה, דירת 2 חדרים. מצאנו את עצמנו לא לשבת, לא לעמוד, אלא במטבח הזה. אף אחד לא היה לו מצב רוח לשתות, אף אחד לא היה לו מצב רוח לדבר. איך מעבירים פה

הלאה את הזמן? ובכן, בלילה היו דפיקות על הדלת. היודנראט אמר לפתוח. פותחים. התחילו להוציא אנשים. היו צעקות. הם יצאו ולאחי חסרה נעל. כל המשפחה נעמדת ומחפשים נעל של ילד. לא מוצאים את הנעל. זה היה 4 לפנות בוקר. יש חשמל, יש אור, רק אין נעל. כולם עומדים עם החבילות. בסוף בא שוטר יהודי ואומר: תסגרו את החשמל ואל תנשמו, שלא יראו שאתם פה בכלל. בסביבות שעה 5 האקציה הזאת נגמרה, של כל החצר של האנשים האלה, של כמה דירות שביניהם הדירה שאנחנו היינו. מדליקים את החשמל והנעל באמצע החדר. זה הציל אותנו פעם שניה. אמרו שכל מי שיש לו עבודות ויש לו עבודות מיוחדות יצא לעבודה. חיכינו שם עד הצהריים. למזלנו גטו וילנה היה גטו פתוח. מה זה גטו פתוח? גטו פתוח הוא שאנשים יוצאים החוצה לעבוד וחוזרים בערב. מי שעובד בגטו - עובד בגטו. מי שיוצא החוצה יש לו אפשרות להגניב קצת אוכל וזה מה שנתן באופן יחסי בוילנה, אנחנו היינו בגטו ולא יצאנו החוצה. כל פעם, כמה פעמים, באו גרמנים ותפסו יהודים ושדדו מהם זהב. היודנראט אסף את הזהב על מנת שהגרמנים לא יצטרכו לבוא לתפוס, זה היה כעין תשלום שוחד. זאת היתה תקופה קצרה, כמה ימים האלה ובתור ילדים שמרו עלינו שלא נצא לרחובות, שלא נצא למקום פומבי, לא מקום ציבורי. אני לא... גרמנים. היה גטו מלא, גדוש, למרות שכל פעם הוציאו והוציאו ונהיה לנו יותר מרווח בבתים לצערנו הרב. היה אחד בגסטפו, אחד בשם הרן. היה שער ראשי... היו שורקים מרחוב לרחוב ובשניות היתה ריצה מטורפת והרחובות נהיו ריקים מאדם, שלא יראו שיש יותר מדי יהודים בגטו. זאת היתה המטרה של הדברים האלה... מזה שעבדו עוד אנשים. אנחנו היינו במקרה במשרד שם, עבדנו במפעל. היו יהודים שלקחו אותם לעבוד בתוך הגסטפו. מה עשו בתוך הגסטפו? עבדו בניקיון, עבדו בכל מיני בתי מלאכה, כל מיני דברים שהגסטפו השתלט על זה. כתוצאה שהרבה עובדים עבדו בגסטפו... הבלוק הראשון היה ברח' שטרשונה 12, מול 15. עברנו לגור שם והיינו שם מספר ימים.

ש. הייתם בבלוק המיוחד?

ת. היינו בבלוק המיוחד. עברנו לבלוק המיוחד.

ש. כלומר אבא שלך עבד עבור הגסטפו.

ת. עבור בית החרושת לבורסקאות והם גם השתייכו לקבוצה הזאת.

ש. קיבלתם תנאים מיוחדים?

ת. לא. ה... היה תנאי מיוחד. יותר מאוחר אספר שהרשו גם להכניס עצים להסקה לעובדים האלה והם נכנסו ולא ערכו עליהם חיפושים ואפשר היה להכניס מזון.

אחרי מספר ימים הוריקו בניין גדול ברח' שטרשונה 31 וחלק מהחלונות שלו, מהצד, היו בצד הארי, מחוץ לגטו. אנחנו היינו 6 משפחות שם ועוד כמה משפחות יותר קיבלנו דירה בת 2 חדרים ועוד חדר קטן ומטבח ושם באופן יחסי היה כבר יותר מקום.

ש. כמה אנשים?

ת. אנחנו היינו סבא וסבתא, ועוד אנשים שהצטרפו אלינו, שההורים שלהם כבר נהרגו, הם היו שכנים, וכתוצאה מזה שהיו לנו "שיינים", זאת אומרת תעודות מיוחדות, שאני אספר עליהם גם כן, תעודות מיוחדות בתור עובדים מיוחדים, הם היו יחד אתנו, מי שהיה רווק צירף את אחותו כאשתו, ככה שהיינו 5 פעמים 4 לפחות, זאת אומרת 22.

לא היה לנו מבחינת זאת שהיינו רעבים, אבל כתוצאה מזה לא היה מספיק אוכל. הם היו עושים... בכל מיני, באפונה, בתפוחי אדמה, בשעועית וקמח והיו מכניסים אותם לגטו. מי שלא היה עובד אז המשטרה היהודית היו עומדים בשער והיו רואים הצגה. היו שם 2 חדרים, חדר לגברים וחדר לנשים, ליד שער הגטו והיו מכניסים בפנים, ואם מישהו מצאו אצלו אוכל אז גזר דינו היה גמור, כי ברח 'ייצקה היה בית סוהר של המשטרה היהודית והיו מביאים אותו לשם והוא היה נלקח מהגטו.

היה צריך מזל לא לבוא מתי שהם ישנם, היה צריך מזל גם לשחד את המשטרה היהודית, היה צריך מזל לעבוד במקום שפתחו את השער וכולם נכנסו בסך. זה מחזה סוריאליסטי כזה. זה אפס קצהו.

בתוך הגטו היו מאפיות. אפו לחם בשביל כולם. היתה גם מאפיה אחת שלא אפו לחם שם אבל אפו עוגות בשביל המשטרה היהודית. בכל מקום יש תמיד... אחרי החורף, כאשר הנהר עולה, כל "הזבלה" צף למעלה ומי שהיה למטה פתאום נהיה למעלה. באו אנשים לגטו שהיו רדקטורים, עורכי עיתונים, והם באו לבקש פרוסת לחם. היו כאלה שגרו בחדר אחד. חדר אחד בגטו וילנה מי שקיבל בהתחלה היה משהו מיוחד. היו כאלה גם כן.

... בחיסול הגטו היה ככה: המשטרה היהודית, על פי הוראה של הרינג, אחר כך היה קטל, אחר כך היה מורר האוסטרי, שעד היום לא נשפט בינה על זה. זאת אומרת, היתה להם תכנית מוגדרת מראש. התכנית המוגדרת מראש היתה, אם זה בהתחלה היה... כפי שהזכרתי, ואם זה אחר כך... או בצורה... אחר כך זה היה יותר מתוחכם. מה יותר מתוחכם? מי שעובד המשיך לעבוד בשביל הגרמנים ומי שלא עובד - איך לנטרל אותו, איך להפריד אותו ולקחת אותו לפונאר. זה היה בחודש נובמבר 1941, סוף נובמבר, באה הוראה, על פי מודעות שחובה כל פעם לקרוא אותן, מטעם היודנראט, שכולם צריכים לבוא להוציא תעודות. למעשה כעין תעודת זיהוי כזאת. לא נתנו את זה לכל אחד, נתנו את זה רק למי שהיה לו מקום עבודה. כל אחד היה צריך לקבל תעודה כזאת - ילדים, נשים, זקנים, כולם. אני זוכר שכל הלילה היינו ביודנראט הזה עד שקיבלנו את התעודות האלה.

ש. אז כל המשפחה שלך קיבלה תעודה כזאת?

ת. כולם עמדו אחד אחרי השני וקיבלנו את התעודות. בערך כעבור שבוע באה הוראה כזאת: כולם לבוא לקבל תעודות צהובות, "גיילה שיינן". זה נעשה לאחר שהגטו השני (בוילנה היו 2 גטאות - הגטו הקטן, שהיה באידישע גאס וכל המקומות באזורים היהודים). לאט לאט, לילה-לילה הוריקו אנשים. מי שלא היה פרודוקטיבי שם למעשה נשאר שם וחסילו אותו שם. לאחר

שהוריקו את הגטו השני, הקטן כפי שנקרא, אמרו שכולם, למי שיש השיינים האלה הולכים ל... לבית סוהר, שזה היה בית סוהר ענק. זה היה יום קר, שלג, כפור. זה היה בשנת 1941, שהיה חורף מאוד מאוד קשה. כולם עם הפקלאות הולכים לבית הסוהר הזה. זאת דרך של כמה ק"מ. והליטאים משני הצדדים, כל 50 מטר ליטאי. אני ראיתי איך שבחורה קפצה הצידה, כנראה שהיא שיחדה את הליטאי, והיא עברה. ראיתי ששני בחורים שניסו לברוח מהשיירה, ירו בהם, ואחר כך הביאו אותם, כמה יהודים סחבו אותם.

בקצה הפרוזדור ישב הרינג, שהוא היה ראש הגסטפו ובדק כל אחד ואחד לפי השם, לפי התעודה. סבי וסבתי מצד האבא, סבי וסבתי מצד האמא ועוד כל הנספחים האלה שהסתפחו אלינו... אמרו להם: מי ששיקר פה, אנחנו יודעים שלקחתם הרבה וזה לא נכון. ההורים וסבי... כאשר הוא יצא החוצה ביחד עם כולם, וכבר עבר את כולם, עבר את המקום, וסבתי היתה אשה חלשה, היא קצת השתרכה והוא הפנה את הראש, אז ברגע שהוא ראה את הזקן אז הוא... "צוריק". כל הפעולות שהאחים עשו, אי אפשר היה... אותנו הוציאו והעבירו אותנו כמו את יתר היהודים, לגטו שהיה פנוי.

ש. חוץ מהסבא.

ת. הסבא, הסבתא ודודות וכל הנספחים שכביכול באו אתנו וחשבו שיוכלו לצאת - לא יצאו. זאת אומרת היינו בגטו השני... בינתיים בגטו הזה המשטרה היהודית והגרמנים הלכו מבית לבית, ממסתור למסתור, לחפש יהודים ולהוציא אותם. הוציאו אותם לבית הסוהר ואחר כך לפונאר. על ידי כך הם השיגו דבר, שאיני יודע מי נתן להם את הרעיון הזה, אבל בעת ובעונה אחת הם ניקו את כל הנספחים של כל התעודות הצהובות, השיינים, האלה מכל הנספחים וגם...

אנחנו בגטו השני, כשהיינו שם היו אנשים שהסתתרו ימים שלמים, עד שבוע-שבועיים בכל מיני מסתורים.

ש. אפוא אתם הסתרתם?

ת. הסתתרנו אצל נוצרים. אנשים יצאו החוצה רעבים. מכר שלנו שהכרנו סיפר ששתה שתן, לא שתן, כי לא היה לו שתן, רק השתן... מתוך האנשים שיצאו החוצה לא היו שפויים, היו סהרורים והם פשוט השתגעו מהמצב. מחפשים בפחד, בלי אוכל, בלי שום דבר, לא יודעים מה לעשות. רצים מעליית גג לעליית גג. אספו אותם בסוף והעבירו אותם לגטו השני יחד אתנו, הפרידו ביניהם וגם...

ש. מה קרה אתכם בינתיים?

ת. אנחנו חזרנו למקום בגטו, בגטו יותר מרווח במרכאות, בגטו עם פחות יהודים. אף אחד מהם לא עבד, לא הלכו לעבודה. כעבור יומיים חזרנו לגטו למקומותינו.

כשבאנו בחזרה לגטו חיפשתי חברים... נכנסנו לכל מיני חצרות אחרים, התמונה היתה הרבה ארונות עם מתים, באו אנשים וחפשו. הארונות היו מכוסים. הורידו וכיסו. בסוף הורידו

ולא כיון. המחזה הזה של אנשים צעירים, בחורות צעירות ערומות, עם לשון בחוץ מהתליה וכל דרך אחרת... או שנהרגו שם, זה היה כל היום, עד שלאט לאט פינו אותם. המחזות האלה, בתור ילד זה השפיע מאוד. אתה גם לא הצטערת, מהבחינה הזאת שאני מסתכל על זה שהוא לא הלך כצאן לטבח. הוא לא נתן, הוא לא הסכים לזה, לפחות לא ירו בו ערום. כיוון שלאחר מכן באו אנשים שברחו מפונאר והמשטרה היהודית החביאה אותם, שלא יספרו. אנחנו ידענו את זה.

מקור: ארכיון יד ושם 9436 / O.3